СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Росица Славчева Драганова, Институт за изследване на изкуствата при БАН,
професионално направление: 8.3. „Музикознание и музикално изкуство"
за дисертационния труд на **Мария Михайловна Арушанова**, докторант на Нов
български университет с научен ръководител проф. д-р Георги Арнаудов на тема
„МУЗИКАЛНИТЕ ИЗКУСТВА ПО ПЪТЯ НА КОПРИНАТА"
за присъждане на образователната и научна степен „доктор",
професионално направление: 8.3. „Музикално и танцово изкуство"

Дисертационният труд на Мария Арушанова е посветен на принципно интересната **тема** за взаимодействията между музикалните култури по протежението на Великия път на коприната и заявява още в своя увод намерение да тълкува музикалното изкуство като резултат на културните контакти, като сложен процес на взаимното проникване и обогатяване на музикалнокултурните практики. Паралелно с това е заявена идеята тази иначе подчертано културологична проблематика да бъде музикологично конкретизирана в изследването на системата „маком" като ладова основа на вокално-инструменталните цикли на различни народи на Изтока, както и в представянето на спецификата на различни клонове на източната устно-професионална традиционна музика – персийско-иранска, таджикско-узбекска, индийска, китайска. Така **целите и задачите** в дисертационния труд се структурират на две нива, които взаимно се допълват. От една страна, заявен е стремеж да се интерпретира самобитността на музикалните култури и естетика на народите по Великия път на коприната и да се очертае „ролята на философските и религиозните възгледи за формирането на музикалната култура на всеки народ". От друга – да се опишат музикалните теории и системи, да се проследи формирането на ладовете, да се разкрие общото между вокално-инструменталните цикли при *макам*, *мугам*, *шашмаком*, *рага* и *осмогласната система*, да се представи същността на *гун* в китайската музикална система и връзката му с понятието *макам* в широкия смисъл, да се анализира тетрахордната структура като единица на модалната матрица (Автореферат, с. 13).

За съжаление, тези предпоставки да се постигне търсената от Арушанова научна новост, а именно – „изучаването на музикално-теоретичните системи в неевропейската

традицията като едно цяло“ (Автореферат, с. 14), съжителстват с някои твърде общи и затова неточни разсъждения, използвани като аргументи за сравнение по оста Изток – Запад. Така например в увода на дисертацията четем: „В отличие от европейской многоголосной музыки, музыке Востока не свойственна гармония. Многообразие ладовых систем музыки Востока, принципиально отличающихся от универсальной европейской системы мажоро-минора“ (с. 14). Но за коя многогласна музика – авторска или традиционна, и към коя епоха се отнася написаното и редно ли е да се сравняват практика и модел? Подобни твърдения, реализирани без посочването на хронологични граници, функции и контекст напомнят по-скоро за нивото на компилативен студентски реферат и следва да бъдат избягвани в един дисертационен труд.

Още по-съществен проблем обаче поставя начинът на **цитиране** и афиширане на използваната литература. Ето два примера от първа глава, избрани на случаен принцип:

(1) Персидская и древнегреческая музыкальные культуры обладали общими первоисточниками в музыке Шумера и в древней культуре Малой Азии (Polin C.C. Music of the Ancient Near East. New York: Vantage Press, 1954), (Дисертация, с. 23);

(2) Как известно в тетрахорде опорную роль играли крайние звуки, которые, по выражению Е. Герцмана, «функционировали как своеобразные колонны "ладового ордера", … являлись "ладовыми порогами"». Это были своего рода ладовые устои, которым противостояли средние звуки тетрахорда, выполнявшие неустойчивую функцию, тяготевшие к опорным тонам [Герцман Е., 1986, с. 54]“, (Дисертация, с.35).

Разбира се, опитният читател на научна литература веднага ще забележи, че упоменатите в тях източници – съответно (Polin C.C. Music of the Ancient Near East. New York: Vantage Press, 1954) и [Герцман Е., 1986, с. 54] са въведени по различен начин, както и че в текста на дисертационния труд като цяло са ползвани различни стандарти на библиографско оформяне. Но, за съжаление, проблемът, който разкриват двата примера не се свежда до формалните параметри на цитирането. Сами по себе си тези позовавания са интересни, препращат към важни студии по коментираната тема, а вторият пример съдържа и умели коментари. Проблемът се състои в това, че и двата примера, които посочих по-горе са буквално пренесени – „копирани/copy“ и „поставени/paste“ – от научни текстове, които не са включени в библиографията на дисертацията. В първия случай става дума за статията на Н. Л. Черкасова „Исторический контекст формирования

музыкальной культуры древней Персии: путь к искусству макомат и христианской литургии (опыт исторической реконструкции)“ («Искусство музыки: теория и история», №21, 2019, с. 121-148), до която има свободен достъп на адрес http://imti.sias.ru/upload/iblock/5d0/imti_2019_21_119_148_cherkasova.pdf, а във втория случай става дума за лекциите по хармония на Ю. Н. Бычков „Ладовая система Древней Греции“ (для студентов музыкальных вузов, Москва, 2001), публикувани на http://vmcoll.ru/downloads/bychkov_yu_n_ladovaya_sistema_drevney_gretsii.pdf

Може ли в случая да говорим за неволно компилиране в резултат на усърдна предварителна работа с литературата или трябва да определим примерите като плагиатство? Първо, от статията на Черкасова (нейна с. 8) Арушанова буквално пренася на с. 23-25 в своята дисертация пасаж от около 3000 знака, който само започва с цитирането на C. C. Polin. В своята библиография обаче тя старателно пренася само този източник, както и другите позовавания на Черкасова в откъса, а именно – (West M.H. Ancient Greek Music. London: Oxford University Press, 1992. Anderson W.D. Music and Musicians in Ancient Greece. Ithaca and London: Cornell University Press, 1994) и (Maas M., Snyder J.M. Stringed Instruments of Ancient Greece. New Haven: Yale University Press, 1989). Малко по-нататък в първа глава, на с. 32-33 откриваме още един пасаж от Черкасова – за триадата „рага – макам (маком) – ном“. Самата Черкасова в случая се опира на три източника (Farmer H.G. Persische music // Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Band 10. Kassel: Bärenreiter, 1962. P. 1093; Schneider M. Raga-Maqam-Nomos // Die Music in Geschichte und Gegenwart. Band 10. Kassel: Bärenreiter, 1962. P. 1864–1868; Zonis E. Classical Persian Music: an Introduction), които също са включени в библиографията на Арушанова. Откриваме го и на с. 9 от Автореферата, този път без позоваванията, в резултат на което придобива характер на извод, а теоретични и културологични коментари за ладовите и етическите взаимодействията на елементи от посочената триада се вплитат и в заключението, където обичайно се представят неговите приноси.

Второ, аналогичен „метод на работа“ разкрива и примерът с Бычков. Тук неправомерното използване на чужд текст започва на с. 35 и продължава до с. 38 на дисертацията като буквално пренесеният откъс е от около 4500 знака. Пасажи от неговите лекции се откриват и веднага след това – на с. 39-40, с. 41-42, с. 42-43.

Трето, внимателният преглед на първа глава разкрива заемки без цитиране и на други текстове, които могат да бъдат открити в Интернет. Те са различни по своя характер. Например докладите „Музыкальное воспитание и образование в эпоху Античности“ (https://infourok.ru/material.html?mid=968) и „Теория музыкального воспитания Платона“, кратки пасажи от които се срещат в първа глава (съответно на с. 17 и с. 22) представляват учебни компилации без автор. Сред авторитетните „източници“ е книгата на А. Ф. Лосев „История античной эстетики“, достъпна онлайн на адрес http://www.psylib.org.ua/books/lose005/txt45.htm. Формално тя е включена в библиографията на Арушанова, но на с. 26-28 откриваме голям откъс от нея (около 4500 знака), поставен без кавички или друго обозначение.

Следователно горните примери разкриват форма на компилативно **плагиатство**, което е недопустимо на подобно ниво на образователна и научна дейност и не може да се тълкува като неволно. За съжаление, тази констатация в голяма степе9н анулира значимостта на заявените в дисертационния труд интересни цели и задачи, както и тежестта на систематизираните в неговото заключение изводи. Неправомерни заемки се наблюдават и на други места в текста; описанието им е ограничено само до първа глава, за да се спази изискуемия за едно становище обем. Колкото до **публикациите**, в Автореферата не са изброени такива. Сред изпратените документи откривам следните две заглавия, които обаче не са по темата на дисертационния труд: (1) Арушанова, Мария. (2012). Ладовые особенности прелюдий Дебюсси на примере 24х прелюдий. London: Lambert Academic Publishing, 2012, 84 p. и (2) Арушанова, Мария. (2013). Клод Дебюсси" Бергамасская сюита" Образная сфера и стилистические особенности. London: Lambert Academic Publishing, 2013, 96 p.

Въз основа на казаното дотук давам **отрицателна оценка** на дисертационния труд на Мария Михайловна Арушанова на тема „МУЗИКАЛНИТЕ ИЗКУСТВА ПО ПЪТЯ НА КОПРИНАТА” и **гласувам против** присъждането й на образователната и научна степен „доктор” в професионално направление: 8.3. „Музикално и танцово изкуство”.

София, 30 март 2023 г.

проф. д-р Росица Драганова,
Институт за изследване на изкуствата – БАН